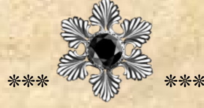
İSLAM, MÜSLÜMANLIK
ve
Aşk-ı İlâhî

Feriduddin AYDIN
feriduddin@gmail.com

دار العِبَر للطباعة والنشر
Al-Ibar Publishing
İstanbul-2018

İslâm, Müslümanlık ve Aşk-I İlâhî

«Aşk-ı İlâhî», Bugünkü dille ***«ilâhî aşk»***; tasavvufta önemli kavramlardan biridir. Gerek nesir gerekse nazım olarak sıkça işlenmiştir. Şair mutasavvıflar tarafından bu konuda çok sayıda eser telif edilmiştir. **Ömer İbnu'l-Fârıd**'ın ***«Tâiyye»*** olarak bilinen meşhur gazeli ve **Molla Ahmed el-Cezerî**[1]'nin Kürtçe divanı, bunların çok tanınmış örneklerindendir. Bu her iki divan da birer edebiyat şaheseridir.

İlâhî aşk, kendini tasavvufa vermiş hemen her meşrepten, her tarikattan insanları meşgul etmiştir. Onlardan kimisi, istidadına göre duygularını kalemle, sözle, ya da enstrümanla terennüm etmeye çalışmış, özellikle şâirâne karaktere sahip olanlar, binlerce beyitten oluşan çok büyük divanlar yazmışlardır.

«**İlâhî aşk**» diye bir kavramın İslâm'da yeri olup olmadığını öğrenmek isteyenlerin başvurabilecekleri yalnızca iki kaynak vardır, bunlar: Allah'ın Kitabı ve Rasulullah'ın (s) sünnetidir. Ancak bu iki kaynaktan habersiz olanlar, şu veya bu "evliya"nın *-çeşitli deyişlerini; "içindeki yangını" dile getiren şiirlerini göstererek, İslâm adına-* böyle bir duygunun inkâr edilemez olduğunu ileri sürerler. Geçmişten günümüze dek bu iddialar devam edegelmiştir. *"Aşık evliyaların sözleri"*, Allah'ın ve Rasûlünün (s) sözlerine tercih edildiği müddetçe de bu inanış ve gelenekler sürüp gideceğe benziyor.

Bu ilgiyle belirtmek gerekir ki **«Aşk عِشق»** kelimesi Arapçadır. Ancak bu sözcük, Kur'ân-ı kerim'in hiçbir yerinde geçmemektedir. Bunun yerine, *(yine Arapça olan ve Türkçede* ***"muhabbet"*** *şeklinde yanlış telâffuz edilen)* ve ***«sevgi»*** mânâsına gelen «**el-mahabba المحبّة**» masdarından ya da *(pek kullanılmayan)* «**يُحِبُّ – حَبَّ**» kök fiilinden türetilmiş kelimeler vardır.[2]

Sevgi konusu, muhtelif vesilelerle Kur'ân-ı kerim'de sıkça işlenmiştir. Çünkü sevgi, özellikle aşktan, saygıdan ve birçok duygusal karakterden farklı olarak tamamen fıtrîdir. Gerçek sevgide tabiîlik vardır. Buna mukabil, aşkta abartı vardır, zorlanma ve şartlanma vardır. Doğal sevgi temiz ve lâtif bir duygudur, her türlü kirli eğilimden münezzehtir.

---

[1] Bu divan, Eski Kamışlı müftüsü **Molla Ahmed ez-Zivingî** tarafından nesir olarak Arapçaya çevrilmiştir.

[2] Bu türevler, Kur'ân-ı kerim'de *-11 farklı kip olarak 17 âyet-i kerîme içerisinde 58 kez-* geçmemektedir. Bu kiplerin dağılımları şöyledir:

1) **يُحِبُّونَهُمْ**: el-Bakara/165;
2) **كَحُبِّ**: el-Bakara/165;
3) **حُبًّا**: el-Bakara/165, Yusuf/30, el-Fecr/20
4) **حُبِّهِ**: el-Bakara/177, el-İnsan/8;
5) **حُبُّ**: âl-i İmrân/14, Saad/31;
6) **يُحِبُّ**: el-Bakara/190, 195, 205, 222, 222, 276; âl-i İmrân/32, 57, 76, 134, 140, 146, 148, 159; en-Nisa: 36, 107, 148; el-Mâide/13, 42, 64, 87, 93; el-En'âm/141; el-A'râf/31, 55; el-Enfâl/58; et-Tewbe/4, 7, 108; el-Hacc/38; el-Qasas/76, 77; er-Rûm/45; Lokmân/18; eş-Şûrâ/40; el-Hucrût/9; el-Hadîd/23; el-Mumtehine/8; es-Saff/4.
7) **تُحِبُّوا**: el-Bakara/216
8) **تُحِبُّونَ**: âl-i İmrân/31, 92, 152; el-A'râf/79; en-Nûr/22; el-Qıyama/20.
9) **تُحِبُّونَهُمْ**: âl-i İmrân/119;
10) **يُحْبِبْكُمْ**: âl-i İmrân/31;
11) **يُحِبُّونَكم**: âl-i İmrân/119.

Sevginin, çeşitli yaklaşımlarla birçok tanımı yapılmıştır. Fakat ilim adamları, sevginin içgüdüsel bir duygu olduğu üzerinde hemfikir olmuş, aynı zamanda onun özgün nitelikte yalnızca insana mahsus bir duygu olduğu görüşünde de birleşmişlerdir. Aşkta ise içgüdüsellik yoktur. Tam tersine insanın, *-herhangi bir nedenle-* çarpıldığı birine *-içsel bir kışkırtılma ile-* aşırı biçimde bağlanmasıdır. Ancak bu çarpılma olayının temelinde mutlak surette erotik bir neden yatar. Nitekim "sosyal antropologlara göre aşk, ***"cinsel bir tutkudur."*** Seven insan, bu duygusunu kendi içinde yaşar veya itidal içinde dışa vurur. Aşık insanın psikolojisi ve davranış biçimi ise çok daha farklıdır; Çünkü o, bağımlıdır, nörotiktir ve *-büyük ihtimalle-* şiddet yanlısıdır. Sevgi, bir beğeninin doğal sonucudur; aşk ise muhtemelen çocukluk günlerinde "gerçek ya da hayâlî bir sima"nın "eşsizliğine" karşı bilinçaltına yığılmış *-tanıma sığmaz-* meftuniyettir. Dolayısıyla aşk bir idealleştirmedir. Sevmek mutluluğun kaynağıdır. Sevgi, hayatı anlamlandıran cazibenin bir diğer adıdır. Aşk ise başka birinin, *-belki de hiç yere-* uğrunda ölmeyi göze almak gibi *-akılla, bilimle ve dinle çelişen-* bir kriz hali, bir patalojik durumdur. İşte sevgi ile aşk arasında bu kadar derin bir uçurum vardır. Dolayısıyla onları özdeş ve anlamdaş kabul etmek mümkün değildir. İlâve etmek gerekir ki aşkı, *"sevginin aşırı derecesi"* olarak niteleyenler büyük hataya düşmüşlerdir.

İlâhî hikmet, bu iki şey arasındaki aykırılığı ezelde takdir ve tespit ettiği için, Allah Teala sevgiyi yüce kitabının onlarca yerine serpiştirdiği halde *-bu ulu rehberde-* aşka bir kez bile yer vermemiştir. Bir âyet-i kerîmede *(meâlen)* şöyle buyurmuştur: *«De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir".»*[3]

Tarikatçılar tarafından ***"Allah aşıkları"*** diye göklere çıkarılan kişilerin deyişlerini ve şiirlerini incelediğinizde onların, Allah Teâlâ'ya karşı oldukça pervasız davrandıklarını açıkça görürsünüz. Bunların birçoğu, Allah Teâlâ'yı genelde kadına benzetmişlerdir. Örneğin; biraz önce sözü edilen Kürt tasavvufçusu ve şairi **Molla Ahmed el-Cezerî**[4], bir dizesinde Allah Teâlâ'ya hitaben şunları söylüyor:

«Tatlı dilli sultanım, hayırlı sabahlar sana
Ruhum ve canımsın, feda olsun bu can sana.»

«hayatım ve rahatım olan sultanım, hayırlı sabahlar sana
gel ey gözümün nuru seyredeyim selvi boyunu senin»[5]

Tarikatçılar arasında ***«Sultanu'l-Aşıkıyn»*** yani ***"Aşıklar Sultanı"*** diye anılan Mısırlı ünlü sûfî şairlerden **İbnu'l-Fârıd** da *-biraz önceki örnekte görüldüğü üzere-* Allah Teâlâ'yı *(haşa!)* bir kadın sevgili gibi tasavvur etmiştir. Ancak bu gerçeği kanıtlamak için şu özel bilgiyi sunmak gerekiyor: *Erbabınca bilindiği üzere*; Arap sözlüğünde

---

[3] âl-i İmrân/31

[4] **Molla Ahmed el-Cezirî**, ya da *(Kürtlerin söylediği gibi)* **Melayê Cizîrî**, (öl.1640), 16-17. yüzyıl'da yaşamış Kürt şair ve edibidir.

[5] Şiirin Kürtçe orijinali:

«Sebahul xeyr xana min, şehî şîrîn zebana min
Tuyî ruh û rewana min, bibit qurban te canê min»

« heyat û reheta can im "sebahul xeyr ya xanim!"
were bînahiya çavan bibînîm be jn û balayê»

birçok kelime **eril** ve **dişil** olmak üzere iki gruba ayrılırlar. Bu nedenle, erkeğe ya da kadına hitap ederken, veya üçüncü şahıs olarak ona işaret ederken; onun cinsiyetine göre uygun bir zamir kullanmak icap eder. İşte **İbnu'l-Fârıd**, "Tâiyye" adıyla şöhret bulan kasidesinin ilk mısralarında Allah Teâlâ'yı kastederek *(meâlen)* şunları söylemektedir:

«Gözbebeğim sevgili, bana aşk şarabını içirdi,
Yanında, "Güzelliğin" hiç kaldığı, sevgilinin güzel yüzü kadehime yansıdı»

«Yoldaşlarım gibi içince, kalbim öyle sevinçle doldu ki
Şaşakaldım; artık onlar görürken ben göremez oldum.»

«Endâmını seyredince, gözüm takıldı ona,
Kadehten gına geldi; Sarhoşluğumdan değil, fakat râm oldum O'na»

«Ayıkınca O'na kavuşmayı diledim,
O'na kavuşunca artık ayrılık korkusu kalmadı bende.»[6]

Bu ilgiyle belirtmek gerekir ki sevgi kavramını tanımlamak âdeta imkânsızdır. Çünkü o, karmaşık ve göreceli bir duygudur. Yine de onu kısaca ***«insanı, bir kimseye ya da bir şeye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten içsel duygu»*** diye tarif etmek mümkündür. Fakat aşkı bu tanıma sığdırmak mümkün değildir. Ona başka bir tarif bulmak da mümkün değildir. Çünkü sevginin bir ölçüsü ve mantığı vardır, ama aşkta ölçü ve mantık yoktur. Çünkü aşk çılgınlıktır. Aşkta akıl susar. Aklın sustuğu yerde de edep ve saygı olmaz. Onun için aşkın edebiyatı müptezeldir. Bu edebiyatta pervasızca sarf edilen sözler, kuşkusuz birer zendeka örneğidir. Nitekim âşık tasavvufçular, ya da tarikatçıların ağzıyla ***"Allah aşıkları"*** İslâm'ın ***«tenzih yasasını»*** alenî şekilde çiğnemiş, Zât-ı ilâhiye ile alay etmekten çekinmemişlerdir. Örneğin, nakledildiğine göre *-eğer doğruysa-* **Yunus Emre**[7] Allah Teâlâ'ya şöyle hitap ediyor:

---

[6] **İbnu'l-Fârid**, "Kasîde-i Tâiyye", Terc. **İsmail Hakkı Altuntaş**, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı, Erzurum-2008

Şaire ait, *-yukarıya alıntılanan-* dört beyitte, toplam dört dişil zamir kullanılmıştır. Birincisi: ***"bana içirdi"*** mânâsına gelen (سَقَتْني) tekil fiildeki (ت) zamiridir. İkincisi: Üçüncü beyitte ***"fizik nitelikleri"*** ya da ***"endamı"*** mânâsına gelen شمائلها çoğul isimdeki (ها) zamiridir. Üçüncüsü: Dördüncü beyitteki ***"O'na kavuşmayı"*** mânâsına gelen (وصلها) tekil ismin sonundaki ve ***"O'nunla haşir neşir olunca"*** mânâsına gelen (بسطها) tekil ismin sonundaki (ها) zamirleridir. Şair bu dört yerde Allah Teâla'yı bir kadın sevgili olarak tasavvur etmiş ve O'nu kastederken dişil (müennes) zamir kullanmıştır. Bu ve benzeri tasavvufçuların "ilâhî aşk" bahanesiyle Allah Teâlâ'ya karşı böyle pervasızca sözler sarf etmiş olmaları Tenzih yasasını açık şekilde çiğnediklerini göstermektedir.

İbnu'l-Fârid da kendi benzeri ***"aşık tasavvuçular"*** gibi, Ünlü İslâm alimleri tarafından tekfire varan suçlamalara ve ağır eleştirilere hedef olmuştur. Bunlardan biri de "Târîhu'l-İslâm" adlı eserin müellifi İmam Zehebî'dir. Bkz. تاريخ الإسلام No.3012, varak: 123, 124.

Ünlü tefsir Alimlerinden **Ebu Hayyân el-Endelusî** de ***"el-Bahru'l-Muhıyt البحر المحيط"*** adlı tefsirinde el-Mâide 'nin 17'inci âyet-i kerîmesini yorumlarken (meâlen) şu ifadeleri kullanmaktadır: ***«İslâm perdesi altına gizlenerek tasavvufa bağlanan, Hıristiyanlık inancına bağlı bazı kimseler vardır; Bunlar Allah'ın, fiziği güzel kimselere girdiğine inanırlar. Bu sapkınlardan Hallâc, Şûzî, İbn Ahlâ, Şam'da yerleşen İbn Arabî, İbnu'l-Fârid ve bunlara uyanlar panteizme inanırlar.»***

[7] **Yunus Emre:** Türk kökenli ***"tasavvufçu ve ozan"***. Osmanlı döneminde hemen hiç gündeme getirilmemiştir. Milliyetçilik duygusu, Cumhuriyet döneminde *-politik amaçlarla-* sömürü aracı olarak kışkırtılınca **Yunus Emre**, bu sömürünün önemli bir objesi haline getirildi. Sevgi ve hoşgörü havarisi olarak olağanüstü bir tekrarla propaganda edildi. Yunus'u meşhur etme ihtiyacını duyanlar, harcadıkları olağanüstü çabalara rağmen onun hayatı hakkında kayda değer bir şey bulamamışlardır. Nitekim Yunus Emre hakkında yıllarca ciddi araştırmalarla ömür tüketenler bu gerçeği acı bir şekilde itiraf etmektedirler. Bunlardan biri de Ord. **Prof. Dr. Fuad Köprülü**'dür. Bu ünlü araştırmacı ve bilim adamı, ***"Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar"*** adlı kitabının sonunda **Yunus Emre**'ye ayırdığı bölümde itiraflarını şöyle dile getirmektedir:

Cennet cennet dedikleri;
Birkaç köşkle birkaç huri.
İsteyene ver anları,
Bana seni gerek seni.

Bu tehlikeli sözleri sarf etmekle Yunus, -*imanın zevâline sebebiyet verecek*- büyük bir saygısızlık örneği sergilemiştir. Kul, Allah Teâlâ'ya böyle hitap edemez. ***"Adamcağız bunu Allah aşkıyla söylemiştir"*** diye ona mazeret bulmaya çalışanlar, aynen onun gibi, Allah Teâlâ'yı tenzih etme erdeminden yoksundurlar. Ve bunun sonucuna da katlanmak zorundadırlar! Evet; İman edip Salih amel işleyenleri ödüllendirmek üzere vaat edilen ve ***"altından ırmaklar akan cennetler"*** diye Kur'ân-ı Kerîm'de tam 26 kez tekrar edilen sınırsız nimet ve ihsanı reddetmek, -*bahanesi ne olursa olsun*- büyük bir saygısızlıktır. Dolayısıyla bu pervasızlığı yapan kimsenin, bir Allah dostu olması şöyle dursun, bir mü'min olduğunu söylemek dahi mümkün değildir.

Bu konudaki bütün yanlışlıklar ve bütün bocalamalar aslında **İslâm** ile **Müslümanlığın** birbirine karıştırılmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin ***"ilâhî aşk"*** kavramı İslâm'da yoktur, ancak Müslümanlıkta vardır. Keza, bu kavramın ana kaynağı olan ***"Tasavvuf"*** İslâm'da yoktur, fakat Müslümanlıkta vardır. Bundan daha da önemlisi; Kur'an-ı Kerîm'e bir bütün olarak iman etmek, İslâm inanç sisteminin temelini oluşturur. Oysa Müslümanlıkta ne sistematik bir inançtan söz edilebilir, ne de *"Kur'an-ı Kerîm'e bir bütün olarak iman etmek"* diye temel bir kural vardır. Bu münasebetle olağanüstü önemine binaen hatırlatmak gerekir ki; **İslâm** bir vahiy dinidir; evrensel bir yaşam ve yönetim rejimidir. Buna karşın **Müslümanlık**: başta İslâm olmak üzere *(Yahudilik, Hıristiyanlık, Hinduizm, Budizm, Zerdüşizm ve Şamanizm gibi)* çeşitli dinlerden devşirilmiş inançların ve geleneklerin harmanlanmasından peydahlanmış senkretik bir Türk Dinidir. Kürtlerin neredeyse tamamı, Araplardan büyük bir kitle ve Türkiye'de yaşayan **Laz**, **Çerkez**, **Boşnak**, **Arnavut** ve **Pontuslu** gibi etnik topluluklar da din olarak Müslümanlığı seçmişlerdir. Bu nizamî bilgilerden haberdar olan ve bu kriterleri bilen; bununla birlikte -*bilinçli bir kabulle*- din olarak *(İslâm'ı değil de)*, Müslümanlığı seçen her insan, elbette Tasavvufu da ilâhî aşkı da evliyacılığı da türbeciliği de tarikatçılığı da kendince hak ve meşru olarak görebilir; Evet, her insan bu özgürlüğe sahiptir. Ancak Müslümanlığı

«Hakikaten Yûnus'un eserlerinde kendi hayatına dâir pek az birtakım mühim îmâ ve ifşâlar mevcut ise de, dîvân hakkında gelecek bölümde vereceğimiz bilgiden pek iyi anlaşılacağı gibi, bunları da büyük bir ihtiyatla kullanmak icabediyor. Bütün bu az ve birbirini tutmayan şeyler karşısında Yûnus'un hayatı hakkında vereceğimiz bilginin tamamiyle müsbet sayılamıyacağını daha önce i'tiraf mecbûriyetindeyiz.» (Kaynak: "Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar" D.İ.Ş Bş. Yy. 8. Baskı, s.261 Ankara-1993)

Yûnus, gerçek bir kişi olarak yaşamış olsa bile onun nerede doğduğu, nerede yaşadığı ve nerede öldüğü kesin olarak tespit edilememiştir. Bu hakikatı, yine **Ord. Prof. Dr. Fuad Köprülü**, *(muhtemelen derin bir acı içinde)* şöyle ifade etmektedir: ***«Yûnus Emre XIII. Yüzyılın son yarısında Sivrihisar civarında, yâhut Bolu mülhakâtından Sakarya-suyu civarındaki karyelerden (köylerden) birinde yetişmiş bir Türkmen köylüsüydü.» Köprülü buna ilâveten dipnotta da şunları kaydetmektedir. «Yalnız şurasını söyleyelim ki, Yûnus'un nereli olduğu hakkında kesin bir fikir ileri sürmek kâbil olmamakla beraber, onu Bolu çevresinde bir yerde doğmuş saymak pek yanlış sayılmaz.»*** (Kaynak: Yukarda a.g.e. s.265)

Bu kadar meçhul birini, tarihin yığınları arasında canhıraş bir şekilde aramanın bir tek nedeni olabilir; o da şu soruya net bir cevap bulmaktır: Ben kimim?!

Bu derece kayıp biri olmasına rağmen, ona mal edilen bazı cüretkâr deyişlerin, halkın imanına zarar vereceği endişesiyle Osmanlı tarihinin en ünlü ilim adamlarından **Kanunî** döneminin ŞeyhülİslâmıEbussud Efendi**, büyük olasılıkla, aralarında **Yûnus Emre**'nin de bulunduğu birkaç tasavvufçuyu tekfir eden bir fetva çıkarmıştır. (Bkz. Fetâvâ-yi Ebu's Suud, Millet Kütüphanesi Şeri'ye No. 80/ 217a ve 217 b)

İslâm'la özdeş görme hevesine kapılarak bu özgürlüğü kötüye kullananlar çok tehlikeli bir insanlık suçu işlediklerini bilmelidirler!

Tekrar etmek gerekir ki Müslümanlar tarafından idealleştirilen ***"ilâhî aşk"*** için -*sınırları kitap ve sünnetle çizilmiş olan-* İslâm'ın külliyatı içinde bir yer bulmak mümkün değildir. Ancak bu duygunun dışa vurulması Müslümanlıkla her zaman kabil-i teliftir. Çünkü 1500 yıldır İslâm'da fazilet sayılan vasıflar, İslâm âlimleri tarafından Sürekli olarak işlenmiş, ancak bu faziletler arasında ***"ilâhî aşk"*** diye bir şeyden söz edilmemiştir. Bu isim altında sarf edilmiş sözler, çocukluk döneminde bastırılmış duyguların *-daha sonra patlak veren* ***"dinsel nitelikte"-*** tipik bir reaksiyonu da olabilir. O zaman buna ***"mistik-cinsel paranoya"*** demek acaba doğru olur mu, bilmiyoruz. Dolayısıyla bu nitelemeyi bir heves olarak ve *-en azından şimdilik tanımlanamayan-* sıra dışı erotik bir eğilim olarak görmek belki daha uygun olur. Nitekim *(mevlevîlik terminolojisinde)* ***"gerdek gecesi"*** anlamına gelen ***«şeb-i arûs»*** söylemi, bu eğilimi çağrıştırmaktadır.

Şu kadarını söylemek gerekir ki; İslâm'ın yasalarını çok iyi bilen *-psikiyatri bilim dalının mü'min uzmanlarından müteşekkil-* bir heyet tarafından ancak tartışılıp sonuca bağlanıncaya kadar, bu eğilim hakkında kesin bir şey söylemek elbette doğru değildir.

